

**JAAP SCHRÖDER
TON MEIJER**

Dassen

**LEEFWIJZE EN BESCHERMING
IN NEDERLAND**

KNNV Uitgeverij

Inhoudsopgave

Voorwoord	6	6. Dassenleefgebied	69
1. Inleiding	9	6.1 Territoriumgrootte en -vorm	69
1.1 Waarom een nieuw kennisdocument?	9	6.2 Kwaliteit van het leefgebied	72
1.2 Leeswijzer	12	6.3 Ingrepen	75
2. Ecologie van de das	14	7. Onderzoek voorafgaand aan een ingreep	82
3. Staat van instandhouding	22	7.1 Deskundigheid	82
4. Wettelijke bescherming	31	7.2 Onderzoek	92
4.1 Oorsprong van bescherming	31	8. Maatregelen ter mitigatie en compensatie	103
4.2 Specifieke bescherming van het leefgebied van de das	33	8.1 Mitigatie	103
4.3 Essentieel leefgebied	36	8.2 Compensatie	111
4.4 Waar schuurt jurisprudentie met de ecologie van de das?	39	8.3 Tijdigheid van compensaties	116
4.5 Zienswijzen, bezwaar en beroep	44	8.4 Verhuizing	120
5. Landgebruik en beschikbaarheid van voedsel	46	9. Checklist voor ecologische bureaus	125
5.1 Regenwormen als voorkeursvoedsel	46	10. Landbouwschade	127
5.2 Landgebruik is bepalend	51	11. Handhaving	132
5.3 Andere voedselbronnen	67	Nuttige contacten	135
		Beeldverantwoording	138
		Referenties	140
		Index	151

Voorwoord

Velen van u hebben vast nog nooit een das in levenden lijve gezien. Toch verzekeren wij u dat het op veel plekken in Nederland goed gaat met dit geheimzinnige nachtdier. Althans, in vergelijking met de gedecimeerde populatie rond de jaren tachtig van de vorige eeuw. Dassen hebben sindsdien kans gezien om hun verloren terrein deels te heroveren. Waarom dan toch een boek met als titel *Dassen. Leefwijze en bescherming in Nederland*? De aanleiding daarvoor is dat het behoud van hun leefgebied, en dus ook het aantal dassen, op dit moment plaatselijk onder druk staat door onder meer ruimtelijke ingrepen en intensivering van het landgebruik. De das wordt, net als de zandhagedis en de modderkruiper, in tal van gemeenten en bedrijven inmiddels verguisd omdat de beschermde status van het dier de realisatie van bouwplannen af en toe bemoeilijkt. Toch gaan veel van die plannen gewoon door, zelfs als dat in strijd is met wettelijke bepalingen.

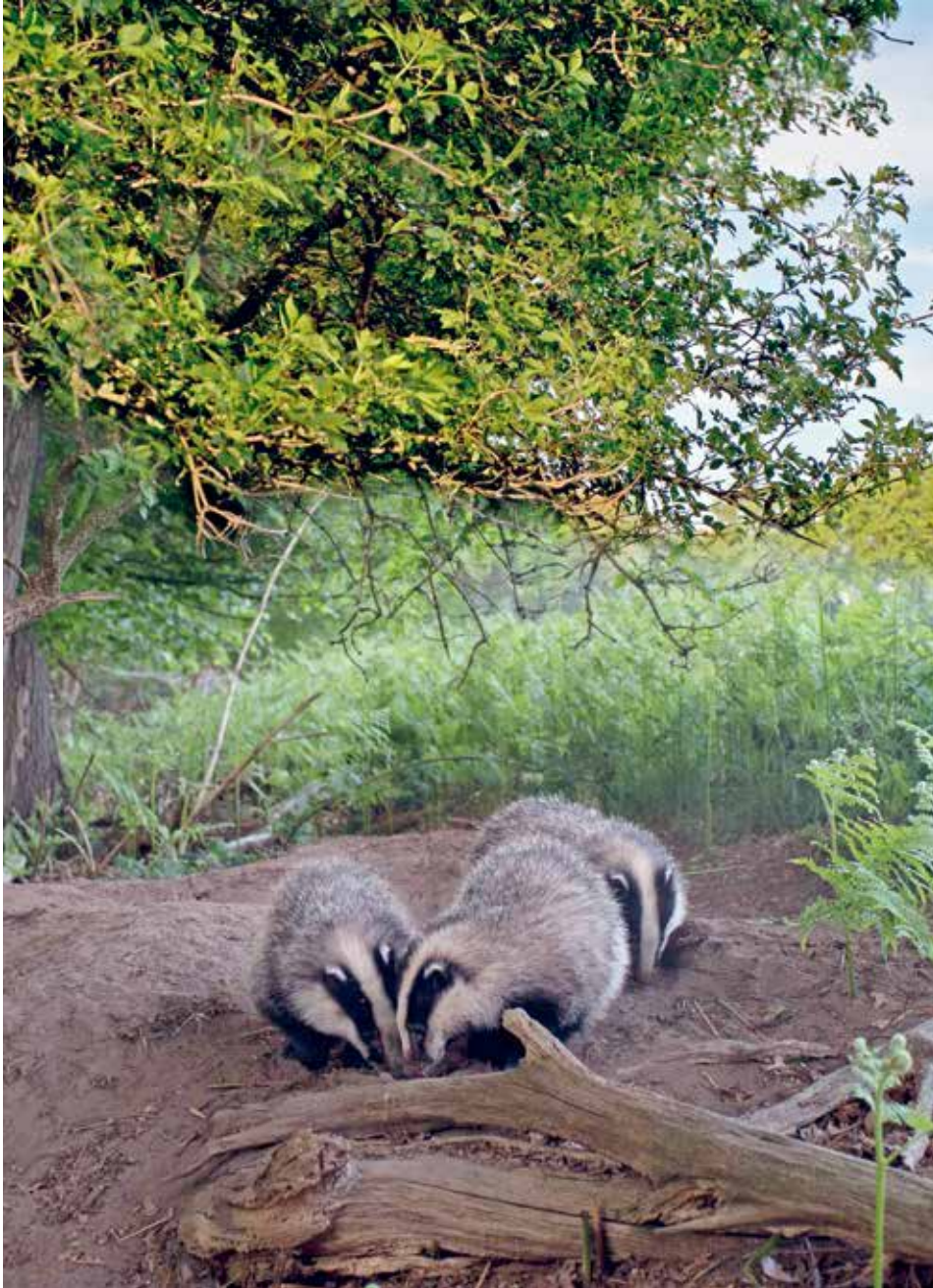
Over de ecologie van de das zijn genoeg boeken en websites verschenen. Maar informatie is schaars over de wijze waarop de betekenis van leefgebieden moet worden vastgesteld, behouden en hersteld. Voor zover al beschikbaar, is die informatie soms niet ter zake kundig, gedateerd, dubbelzinnig of gekleurd. Die tekortkomingen willen we met dit boek opheffen. Op die manier kunnen conflicten tussen ‘plannenmakers’ en natuurbeschermers in een vroeg stadium worden voorkomen. We hopen daarom dat bestuurders, ambtenaren, ondernemers, ecologische adviseurs, advocaten en ook rechters de inhoud van dit boek ter harte nemen en gaan toepassen.

Onderdelen van de tekst zijn in een eerder stadium becommentarieerd door Hans Vink en Pieter Bogaers (beiden Stichting Dassenwerkgroep Utrecht & ’t Gooi), Jan Baars (Stichting Dassenwerkgroep Limburg), Marc Moonen, Bert Hesse en Jaap Dirkmaat (allen Stichting Das & Boom) en Yvonne Zoomers (Stichting Valouwe Natuur). Wij bedanken hen voor hun waardevolle suggesties. Ook zijn wij dank verschuldigd aan de vele fotografen die hun beelden belangeloos beschikbaar stelden voor dit boek.

Zonder geldelijke bijdragen van de Stichting Valouwe Natuur, de Stichting Dassenwerkgroep Utrecht & ’t Gooi en een aantal particuliere dasenliefhebbers zou de uitgave van dit boek onmogelijk zijn geweest. Wij bedanken hen allen hier hartelijk voor.

Jaap Schröder (Stichting Valouwe Natuur) & Ton Meijer (Stichting Dassenwerkgroep Utrecht & ’t Gooi)

Harderwijk/Amerongen, juli 2025

1.

Inleiding

Informatie over de bescherming van dassen en hun leefgebied is nodig. De daarvoor beschikbare bronnen vertonen echter tekortkomingen. Dit boek geeft een verbeterd overzicht.

1.1 Waarom een nieuw kennisdocument?

Om dassen beter te beschermen publiceerde BIJ12 – een uitvoeringsorganisatie van de gezamenlijke provincies – in 2017 het *Kennisdocument das*.¹ Dat document is min of meer een heruitgave van de in 2012 uitgegeven *Soortenstandaard das* van de Dienst Landelijk Gebied.² Beide documenten bieden de lezer inzicht in de wijze waarop ruimtelijke ingrepen in strijd kunnen zijn met de wettelijke bescherming van de das. Daarnaast geven de documenten adviezen voor het aanpassen van ingrepen om de schending van wetten te voorkomen. Dat kan door het nemen van mitigerende (verzachtende) of compenserende maatregelen. De documenten zijn vooral bestemd voor de makers van ruimtelijke plannen en overheidsorganen die de wet moeten handhaven. In de documenten wordt ook ingegaan op de ecologie van de das en het type onderzoek dat nodig is om de effecten van negatieve ingrepen in te kunnen schatten.

Het *Kennisdocument das* blijkt in de praktijk nogal wat interpretatieruimte te bieden. Afhankelijk van wat hen het beste uitkomt, kunnen overheden en adviesbureaus de grootte van een dassenterritorium laten variëren tussen 30 en 600 hectare. De ondergrens suggereert dat een dassenfamilie aan

weinig oppervlakte genoeg heeft. De bovengrens lijkt te zeggen dat dassen in staat zijn om ver te lopen voor hun maaltijd en best een stukje leefgebied kunnen missen. In de Nederlandse praktijk is een territorium in de meeste gevallen echter rond de 100 hectare groot met een optimale balans tussen de omvang van het territorium, de draagkracht van het gebied qua voedselvoorziening en het aantal te voeden monden. Dit wordt verderop uitgebreid toegelicht en onderbouwd. Het document gebruikt ook vage ruimtelijke begrippen zoals 'overhoekje'. Het specificeert dit verder niet maar stelt desondanks zonder enige voorwaarde dat ieder nieuw 'overhoekje' een verloren primair foerageergebied (dat wil zeggen bemest en gemaaid of beweide grasland) vrijwel volledig kan compenseren. Het document merkt bovendien iedere hectare bouwland en ook zogenoemde 'ruigtes' impliciet aan als even waardevol als een hectare graan of snijmaïs. Dit is niet plausibel en we gaan daar later dieper op in. Ook worden oude eikenbossen een 'belangrijk foerageergebied' genoemd, ongeacht hun zuurgraad. Op onze zandgronden zijn veel oude eikenbossen inmiddels zo zuur als azijn. Veel eten resteert daar dan niet voor de das, afgezien van wat eikels met een beperkte voedingswaarde. Daarnaast acht het *Kennisdocument das* grasklaver zonder onderbouwing positiever voor dassen dan grasland dat bemest is met een combinatie van dierlijke mest en kunstmest. Het document geeft ook een onduidelijke beschrijving van de afstanden die in acht genomen moeten worden bij werkzaamheden rondom een burcht. Tot slot is het document inconsequent ten aanzien van criteria op basis waarvan een burcht als ongebruikt kan worden aangemerkt.

Wij zijn ervan overtuigd dat in de planologische praktijk te vaak gebruikgemaakt wordt van deze ongespecificeerde en voor meer dan één uitleg vatbare informatie. Het leidt tot 'slim' planologisch beleid dat meestal ongunstig is voor de das. Later in dit boek geven wij daar voorbeelden van.

Het kennisdocument is bovendien niet meer actueel. Voor de beschermingsstatus van de das verwijst het naar de Wet Natuurbescherming (2017), terwijl deze inmiddels heeft plaatsgemaakt voor de Omgevings-

wet (2024). Daarnaast is ook nieuwe jurisprudentie verschenen die specifiek op de das gericht is. Navraag leert echter dat BIJ12 het document voorlopig niet zal vernieuwen. Er is slechts een nieuw algemeen juridisch kader geschreven voor alle kennisdocumenten van BIJ12, toegesneden op de nieuwe Omgevingswet.³

Er is dringend behoefte aan een gedetailleerd protocol voor het type veldonderzoek dat aan vergunningverlening in dassenleefgebied vooraf behoort te gaan. Ook is een methodiek nodig waarmee transparant en on dubbelzinnig kan worden vastgesteld hoe verloren leefgebied gecompenseerd moet worden op een wijze die de wet volgens ons vereist. Dit boek probeert die informatie te verschaffen en op die manier toch in een geactualiseerd kennisdocument te voorzien. Het is bedoeld voor iedere persoon of organisatie die zich betrokken voelt bij de bescherming van de das en zijn leefgebied.

Foto 1. Dassenmoeder al vroeg in de avond op pad

Foto 2. Dit typerende beeld verradt een ondergrondse dassenburcht.

1.2 Leeswijzer

Om de noodzaak van specifieke beschermingsmaatregelen beter te begrijpen, geeft hoofdstuk 2 eerst een korte beschrijving van de ecologie van de das. Hoofdstuk 3 bespreekt de huidige staat van instandhouding en de bedreigingen van die staat. Hoofdstuk 4 gaat in op de wettelijke bescherming van de das gezien vanuit de ecologie. In dat hoofdstuk wordt ook besproken hoe de jurisprudentie ecologische eisen vooralsnog vaak miskent. Hoofdstuk 5 behandelt hoe diverse vormen van landgebruik in meer of minder dassenvoedsel voorzien en waarom dat het geval is. Hoofdstuk 6 bespreekt de vorm en omvang van territoria en geeft een overzicht van denkbare ruimtelijke ingrepen ten nadele en ten gunste van dassen.

Hoofdstuk 7 geeft aan hoe onderzoek naar de aanwezigheid van dassen en hun leefgebied uitgevoerd moet worden en welke deskundigheden en informatiebronnen daarvoor nodig zijn. Hoofdstuk 8 gaat in op mitigaties en compensaties en bevat ook een schema om te bepalen hoe verloren leefgebied in voldoende mate gecompenseerd kan worden. Daarbij gaan we dieper in op de waarde van verschillende vormen van landgebruik voor de beschikbaarheid van voedsel voor dassen. We geven ‘wisselkoersen’ die het mogelijk maken om die waarden te vergelijken en te gebruiken in een compensatieberekening. Hoofdstuk 9 bevat een checklist voor de aanvragers van een vergunning voor een ruimtelijke ingreep. We vervolgen met hoofdstukken over de schade die dassen kunnen aanrichten (hoofdstuk 10) en informatie over handhaving van de wet (hoofdstuk 11). Het boek sluit af met een overzicht van nuttige contacten, een bronvermelding van de getoonde foto's en figuren, een uitgebreide literatuurlijst en een index.

2.

Ecologie van de das

Om te begrijpen welke beschermingsmaatregelen nodig zijn, is kennis nodig over de levenswijze en de behoeften van dassen. Zonder die ecologische kennis zijn maatregelen al gauw een slag in de lucht.

Dassen (*Meles meles*) behoren tot de marterachtigen en zijn met hun lengte tot wel 100 centimeter relatief groot. Als uitgesproken nachtdieren oriënteren ze zich vooral op reuk en gehoor. Hun zichtvermogen is betrekkelijk slecht. Lange nagels en krachtige poten (foto 3) stellen hen in staat om complexe stelsels van tunnels en ondergrondse kamers te graven ('burchten', foto 4). Daarin verblijven ze overdag, doorgaans in familieverband. Een familie ('clan') bestaat uit een paar tot soms meer dan tien volwassen dassen, al dan niet met jongen (meestal twee tot drie per bevallen vrouwtje) en dieren die in het voorgaande jaar zijn geboren ('jaarlingen'). Bewoning van een burcht door een solitaire das of niet meer dan een tweetal komt ook voor. In burchten waar meerdere volwassen dassen wonen is sprake van een dominante zeug (vrouw) en een dominante beer (man). Die hiërarchie wordt soms met vechtpartijen bepaald. Daarbij kunnen dassen elkaar met hun krachtige kaken (foto 5) flinke bijtewonden toedienen. Zowel zeug als beer kunnen vreemdgaan en hun dominante partner even vergeten. Dassen paren het gehele jaar met een piek na de bevalling in februari (foto 6). De innesteling van bevruchte eitjes vindt, ongeacht het moment van paring, plaats in december. De daaropvolgende draagtijd is circa acht weken. De geboorte valt vaak eind februari. De jongen worden twaalf weken gezoogd en komen tussen eind april en begin mei voor het

Foto 3. Achtervoet (links) en voorvoet (rechts) van een das

Foto 4. Dassenburcht met diverse 'pijpen'

eerst bovengronds. In de periode tussen begin december en eind juni (van dracht tot einde zoogtijd) zijn dassenouders en hun jongen het meest gevoelig voor verstoring (zie kader).

Dassen zijn territoriaal. Dat kan tot ernstige grensconflicten met burens leiden. Een territorium bevat foerageergebied waarin voldoende voedsel kan worden verzameld en rustgebied ten behoeve van gedragingen rond en in een burcht. Het rustgebied wordt gebruikt voor spelen, uitrusten, uitwis-

Foto 5. De zeer krachtige kaakspieren hebben houvast aan een kam boven op de schedel die groeit met de leeftijd.

seling van geuren, schonen van de vacht (foto 7), strooisel verzamelen, paren, werpen, zorg voor jongen en slapen. Binnen het territorium bestaan ook vaste migratieroutes tussen de afzonderlijke foerageergebieden en burchten. Om onbezette gebieden te kunnen (her)bevolken, is er bovendien ruimte nodig waar dassen zich ook buiten hun territorium veilig kunnen verplaatsen, zogenaamde dispersiegebieden.

Dassen zijn in beginsel zeer trouw aan hun burcht. Burchten zijn daarom vaak tientallen jaren tot eeuwen achtereen in gebruik. Dat betekent dat dassen bij ernstige verstoringen of verkleining van het leefgebied lang standhouden voordat de laatste dieren de burcht verlaten of ten onder gaan aan voedselgebrek. Hoofdstuk 6 gaat dieper in op de grootte, vorm en inrichting van een territorium.

De belangrijkste burcht ('hoofdburcht') ligt vaak in het midden van een territorium. Die burcht heeft diverse ingangen ('pijpen'), tunnels en kamers waarvan een deel bekleed is met droog strooisel ('beddengoed'). Voor iedere pijp ligt een stortberg van uitgegraven zand, globaal een halve kubieke meter grond voor iedere 10 meter tunnel. In zo'n hoofdburcht bevinden dassen zich het grootste deel van het jaar en worden eventuele jongen geboren (dan heet het een 'kraamburcht'). Een territorium zal daarnaast vaak één of meer bijburchten bevatten. Die zijn minder groot en worden tijdelijk bewoond als zich in de buurt van die bijburcht, bijvoorbeeld, een tijdelijke voedselbron bevindt of als zich op de hoofdburcht familiale spanningen voordoen. De beer of de zeug betreft dan tijdelijk die bijburcht. Soms kiest de zeug ervoor om daar haar jongen te werpen, groot te brengen en hen van daaruit het territorium te leren verkennen. Het is

Foto 6. Parende dassen

Foto 7. Elkaar vlooiende dassen

mede daarom soms niet helemaal duidelijk wat de hoofdburcht en wat de bijburcht is. Dan wisselt de keuze tussen beide per jaar of seizoen en is de benaming 'wisselburcht' op zijn plaats. Door het jaar heen worden bijburchten van tijd tot tijd geïnspecteerd. Mogelijk zijn die bezoeken ook gericht op het oppikken van voedsel dat vanuit het 'plafond' van de tunnels naar beneden gevallen is, vergelijkbaar met de werkwijze van mollen.

Sommige bijburchten hebben slechts één pijp en liggen op plekken waar de kans op ontmoetingen met mensen, honden of dassen van een andere clan groot is. Zo'n simpele bijburcht wordt daarom vaak een 'vluchtpijp' genoemd. Alle hoofdburchten en bijburchten, dus ook vluchtpijpen, zijn volgens de wet even beschermwaardig, namelijk als 'vaste rust- of voortplantingsplaatsen' van de das.

Burchten hebben soms medebewoners zoals vossen, konijnen, muizen en ratten. Ze worden vrijwel altijd aangelegd op goed ontwaterde droge plekken met voldoende dekking. Niet alleen beboste hoogten in het terrein of hellingen voldoen daaraan, maar ook begroeide taluds van viaducten en (spoor)dijken. In een enkel geval bevindt de burcht zich in vlak en open land zoals een heide of grasland. Bij een hoge grondwaterstand nemen dassen soms zelfs hun toevlucht tot een takkenhoop, hooiberg of de ruimte onder een vloer. Hoofdburchten, bijburchten en voedselgebieden

staan in verbinding met elkaar via smalle maar goed te herkennen vaste looproutes ('wissels'). Die routes lopen bij voorkeur langs dekking biedende begroeiingen.

Omdat het voorkeursmenu van dassen in Noordwest-Europa doorgaans voor de helft (range: 30-70%⁴⁻⁸) uit regenwormen bestaat en deze vooral in vochtige en voedselrijke (lees: bemeste) terreinen aanwezig zijn, liggen hoofdburchten vaak in bosranden of houtwallen naast dergelijke terreinen (foto 8). Per nacht kan een das tot wel 600 gram aan regenwormen verorberen, overeenkomend met honderden exemplaren. Het dieet van dassen bevat op jaarbasis behalve regenwormen ook 20-50% maïs- en graankorrels,⁴⁻⁸ volwassen insecten en larven (engerlingen, emelten, hommels- en wespenbroed), slakken en – in beperkte mate – jonge konijnen en muizen, egels en amfibieën. Daarnaast eten dassen (val)fruit, bessen, noten, pompoenen en paddenstoelen. Met uitzondering van regenwormen (en in mindere mate insectenlarven en slakken) zijn veel dieetcomponen-

Foto 8. Optimaal dassenleefgebied: met hagen dooraderde graslandpercelen in een beekdal, zoals hier in de landgoederen van Staverden en Leuvenum op de West-Veluwe

ten maar in een klein deel van het jaar beschikbaar. Hoe dan ook vormen regenwormen daarom het stapelvoedsel. Deze gedijen het beste in onbewerkte vochtige grond met een hoge jaarlijkse aanvoer van organische stof in de vorm van gewasresten en dierlijke mest. Aan die eisen wordt het beste voldaan in bemest, blijvend grasland. Om in korte tijd zoveel mogelijk regenwormen te bemachtigen, is het efficiënter om deze op te happen of op te slurpen dan op te graven. Daarom eten dassen vooral anecische regenwormen ('pendelaars') en epigeïsche regenwormen ('strooiselbewoners'). Dat soort wormen komt in milde nachten namelijk bovengronds om organisch materiaal hun wormgangen in te trekken. Dassen verliezen dan geen tijd en energie aan graven. Ophappen en opslurpen lukt het best in korte grasstoppels of een kort gehouden grasmat (korter dan 5 centimeter) en niet in opgaande 'ruige' vegetaties.⁵ Daardoor blijft het gebruik van graslanden door dassen vaak onzichtbaar en zijn er geen graafsporen ('snuitputjes' of 'wroetplekjes') te vinden. Hoofdstuk 5 van dit boek gaat dieper in op de voedselbeschikbaarheid voor dassen.

In de literatuur zijn veel meer details te vinden over de ecologie van de das.⁴⁻¹¹ Op internet zijn dasenboom.nl en dassenwerkgroepbrabant.nl de meest uitgebreide Nederlandstalige informatiebronnen.

Verstoringsgevoeligheid

Dassen reageren zeer nerveus op vreemde geuren en geluiden maar hechten desondanks zeer sterk aan hun burcht. Onbekende geuren en geluiden leiden in eerste instantie daarom niet per definitie tot het verlaten van de burcht maar wel tot een onmiddellijke en langdurige terugtrekking in de burcht. Dat berooft hen van tijd om voldoende voedsel te vinden en zichzelf en hun jongen op die manier in een goede conditie te houden. Dit soort verstoring moet wettelijk worden aangemerkt als een aantasting van de functionaliteit van de burcht. Dassen zijn erg bang voor mensen¹² en het meest gevoelig voor verstoring in de periode tussen begin december (innesteling van de bevruchte eicellen) en eind juni (einde zoogperiode). Verstoring heeft vroeg of laat een negatief effect op het voortbestaan van dassen.

Hoe goed zijn de zintuigen van dassen eigenlijk ontwikkeld? Onderzoekers zijn unaniem van mening dat dassen vooral communiceren en waarnemen op basis van geuren en via geuren de weg vinden in hun leefgebied.⁹ Veelzeggend is ook het zogenaamde 'zekeren': het zichtbaar opsnuiven van geuren bij het verlaten van de burcht. Dat dassen zich laten verstoren door geuren blijkt overduidelijk uit het feit dat ze lange tijd ondergronds blijven als de wind vanaf een menselijke waarnemer precies naar de burcht gericht is. Op een burcht leidt een menselijke voetafdruk tot een sterke, duidelijk zichtbare schrikreactie. Het zichtvermogen van dassen is daarentegen relatief beperkt. Dat is opmerkelijk voor een nachtdier maar heeft vermoedelijk te maken met het fossoriale ('holbewonend') leven van dassen waarin werkelijk alle licht ontbreekt.¹³

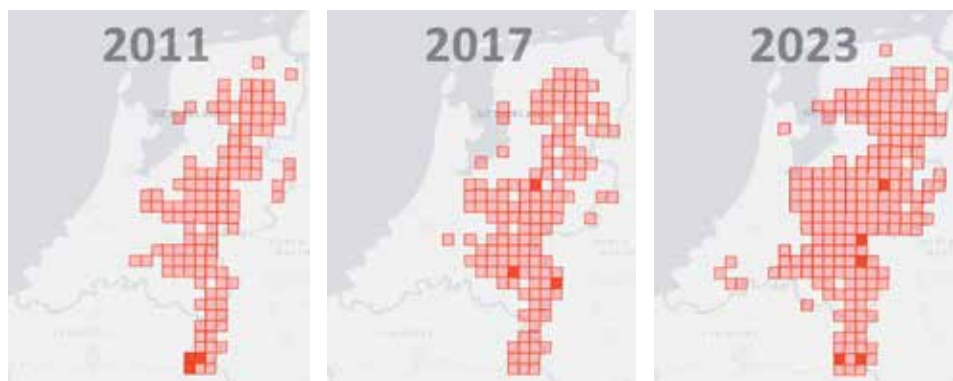
Ook geluiden bepalen het gedrag van dassen. Voor de onderlinge communicatie beschikken dassen over een scala aan zachte, harde, hoge en lage tonen en kreten. Hun gehoor lijkt ook een rol te spelen bij het opsporen van regenwormen. Het staat vast dat hun gehoor goed ontwikkeld is, maar de meningen verschillen over de mate waarin geluiden

dassen kunnen verstoren. De Engelse overheidsorganisatie Natural England wijst op het feit dat dassen zich langs wegen en zelfs in stadsparken weten te handhaven en stelt daarom dat dassen relatief ongevoelig zijn voor geluid.¹³ Er bestaan verslagen van dassen die zich niet laten verstoren door vuurwerk, militaire oefeningen en landingsbanen.^{11,14} Daartegenover staan studies die aangeven dat lawaai bij zoogdieren in het algemeen kan leiden tot een verhoogd energieverbruik en een verlaagde energie-inname. Lawaai leidt tot een afname van conditie, verlies van immuniteit en een gedaald reproductievermogen.¹⁵ Als we de reactie van onze honden en katten op plotselinge knallen buitenshuis zien,¹⁶ is het moeilijk voor te stellen dat dassen niet op dezelfde manier stress zouden ondervinden van hard geluid. Het verstorende effect van geluid zal ook afhangen van het moment: 's nachts als dassen buiten zijn, leveren geluiden vast meer stress op dan overdag als ze ondergronds zijn. Effecten hangen bovendien af van de voorspelbaarheid en de regelmaat. Het aan- en uitstervend geluid van een passerende trein weerhoudt dassen er dan ook niet van om hun burcht in een spoortalud te bouwen. Daar staat tegenover dat de nabijheid van windturbines de stress in dassen meetbaar kan verhogen.¹⁷ Dat kan te maken hebben met het laagfrequente geluid van de turbines.¹⁸

3.

Staat van instandhouding

Landelijk gezien herstelde de dassenpopulatie zich spectaculair in de afgelopen veertig jaar. Maar is dat herstel blijvend? Lokaal kunnen de dassen de grootste moeite hebben om zich staande te houden.

Figuur 1. Uurhokken (5 × 5 kilometer) waarin (sporen van) dassen zijn waargenomen in 2011, 2017 en 2023¹⁹

Rond 1900 werd de dassenpopulatie in Nederland op 12.000 dieren geschat. Tussen 1960 en 1980 was de stand echter gedaald tot zo'n 1200-1400 dieren, met name als gevolg van jacht, stroperij en aanrijdingen. Door een betere wettelijke bescherming, enige herintroducties en vooral verkeersmaatregelen in de vorm van faunapassages, ecoducten en geleidingsrasters, is de stand op dit moment gestegen naar 6000-7000 dassen. De jarenlange inspanningen op dit gebied door Jaap Dirkmaat (Das & Boom) en

Figuur 2. De omzetting van landbouwgrond in andere vormen van grondgebruik tussen 2013 en 2020²⁰

Hans Vink (Dassenwerkgroep Utrecht & 't Gooi) mogen hierbij niet onvermeld blijven. Vermoedelijk heeft de opkomst van de maïsteelt ook bijgedragen aan het herstel van de dassenpopulatie. Maïskorrels zijn namelijk een zeer voedzame en geliefde lekkernij voor de das.

Het verspreidingsgebied van de das neemt nog steeds toe, ook al vlakt de groei van het aantal bezette uurhokken (blokken van 5 x 5 kilometer, deze worden gebruikt voor het in kaart brengen van biodiversiteit in een gebied) af (figuur 1).¹⁹ Het herstel van de dassenstand lukt ook niet in alle regio's even goed. Hier en daar vindt zelfs krimp plaats,^{21,22} al dan niet ten gevolge van een opeenvolgende reeks droge zomers. De krimp op de Centrale Veluwe²¹ (42% afname van het aantal bewoonde burchten tussen 1995